

Oplossingen voor vervuilde bedrijfsterreinen

Harry Booij

De verontreiniging van bedrijfsterreinen vormt een toenemend probleem, zowel voor het bedrijfsleven als de overheid. Uit diverse inventarisaties is naar voren gekomen, dat er bij meer dan 100.000 bedrijfsterreinen een flinke kans is op verontreiniging. Voor ongeveer 10 % van deze vervuilde terreinen is op zeer korte termijn volledige sanering noodzakelijk.

Indien de sanering van bedrijfsterreinen wordt uitgevoerd volgens het model van de overheid, dat is tot er weer een multifunctionele bodem is 'ontstaan', zullen de kosten circa f 50 miljard bedragen. Momenteel loopt het grootste deel van de geldstroom, die voor bodemsanering wordt aangewend via de overheid. In 1989 is door de overheid circa f 200 miljoen aan bodemsanering besteed. Over de bestedingen van de industrie is minder bekend, maar deze bedragen tot op heden een fractie van die van de overheid.

Door voormalig minister van VROM, Nijpels, werd bij de presentatie van het Tienjarenscaario Bodemsanering een aanzet gegeven het tempo van de saneringsoperatie te verhogen door het overheidsbudget voor de komende tien jaar te verdubbelen. *Enkel gerekend met dit budget betekent het, dat we nog tot het einde van de 21e eeuw bodemverontreinigingsgevallen uit het midden van de 20e eeuw aan het oplossen zijn.* De extra kosten, die zullen ontstaan, als gevolg van voortgaande verspreiding van verontreinigingen enerzijds en beheersmaatregelen anderzijds zullen we gemakshalve buiten beschouwing laten.

De vraag dringt zich dan ook op of we met het huidige model op de goede weg zijn. Het is duidelijk dat de aangegeven termijn, meer dan 100 jaar, een te lange is. We zullen enerzijds het beschikbare budget moeten verhogen en anderzijds de besteding van het budget moeten evalueren. Redelijkerwijs gesproken kan van de overheid na de verdubbeling van het budget weinig extra worden verwacht. Het ligt voor de hand om van de zijde van de industrie een extra inspanning te verwachten.

Multifunktionaliteit en de industrie

De participatie van het bedrijfsleven in de kosten van bodemsanering verloopt tot op heden slechts moeizaam. Een belangrijk punt in het overleg tussen overheid en industrie is het multifunctionaliteitsbeginsel. In het bodemsaneringsjargon is multifunktionaliteit een veel gebruikte term.

Op een multifunctionele bodem zal zonder beperkingen van niet natuurlijke aard kunnen worden gewoond en gewerkt. Daarnaast moet een multifunctionele bodem een natuur-, agrarische en schoonheidsfunctie vervullen.

De werkbaarheid van het uitgangspunt van het rijksbeleid inzake bodemsanering kan het beste worden getoetst aan de praktijk. In de praktijk blijken bodemsaneringsprojecten te worden uitgevoerd door: rijksoverheid, provinciale overheid, gemeentelijke overheid en industrie. Bij de uitvoering van bodemsaneringsgevallen onder directe verantwoordelijkheid van de rijks- en provinciale overheid wordt het multifunctionaliteitsbeginsel redelijk consequent als uitgangspunt gebruikt, dwz. dat alle verontreinigde grond en grondwater worden verwijderd. Toch is de laatste jaren een duidelijke tendens naar isoleren en beheersen waar te nemen. Saneringen uitgevoerd door de gemeentelijke overheden en het bedrijfsleven leveren slechts zelden een multifunctionele bodem op.

Aanvaardbaar nivo

Vanuit de gemeentelijke overheden en de industrie zijn dan ook de nodige kritische geluiden te horen bij het uitgangspunt van het rijksbeleid.

Voor de industrie gaat het er bij bodemsanering om de kwaliteit van het milieu op een aanvaardbaar nivo en zo mogelijk op een gewenst peil te brengen. In de praktijk betekent dat, dat de nadruk komt te liggen op de draagfunctie van de bodem. Bodemsanering wordt daarmee beperkt tot beheersing van de verontreinigingssituatie. Alleen indien er direkt gevaar dreigt voor mens en milieu dient te worden overgegaan tot daadwerkelijke sanering.

Ook voor deze benadering dienen we in de praktijk te kijken naar de consequenties. Ten eerste verschijnt het probleem aan de horizon dat er met betrekking tot beheersing van verontreinigingsgevallen nog geen lange termijn ervaring is opgedaan. Derhalve is het doen van uitspraken over de consequenties voor mens en milieu in relatie met de uiteindelijke kosten een hachelijke zaak. Het spanningsveld tussen de verschillende benaderingen van met name de rijksoverheid en de industrie is door deze discussie dan ook niet op te lossen.

Stappenplan

Het is te verwachten dat het bedrijfsleven niet staat te springen om het initiatief in deze meer naar zich toe te trekken zolang er geen redelijke consensus bestaat met betrekking tot de wijze van uitvoering. De keuzevrijheid, die bedrijven hebben door vrijwillig de sanering van het bedrijfsterrein ter hand te nemen, kan op de lange termijn nog duur betaald moeten worden. Hoewel de overheid geen direkte inspraak heeft in de uitvoeringswijze van vrijwillige saneringen, kan zij wel op kosten van het bedrijf een aan-

Sanering NS-terrein Groningen.

vullende sanering laten uitvoeren. Derhalve zijn ook de bedrijfssaneringen gebonden aan het rijksbeleid, zoals dat staat weergegeven in de Leidraad bodemsanering. Door DHV Raadgevend Ingenieursbureau is via een andere weg naar een oplossing gezocht. Om de problematiek rond bodemverontreiniging gestructureerd in beeld te brengen is een stappenplan ontwikkeld. Omdat de omstandigheden als tijdsdruk en belangen van aard, omvang en complexiteit van de bodemverontreiniging van bedrijf tot bedrijf verschillen, zijn twee kenmerken van het stappenplan essentieel. Deze kenmerken zijn de strategische keuzen van het bedrijf en de flexibiliteit. De concrete invulling van het plan kan er een zijn van 'voorzichtige weloverwogen stapjes', als de situatie dat tenminste mogelijk en zinvol maakt. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn als de aanpak moet sporen met geplande bouwactiviteiten. Een andere concrete invulling van het plan kan er evengoed een zijn van 'grote stappen snel thuis'. Een voorbeeld hiervan kan zijn een zeer snelle sanering, met het oog op verkoop van een terrein. Natuurlijk zijn alle tussenvormen denkbaar.

Strategische keuzen

Is een sanering aan de orde, dan zal het bedrijf zich moeten uitspreken over een aantal belangrijke aspecten. Het gaat daarbij om de volgende zaken:

- Wie neemt het initiatief?
- Ligt het tijdstip van de maatregelen vast of kan er worden gefaseerd?
- Welke onderzoeksstrategie wordt gevolgd?
- Welke (sanerings)oplossingen worden gekozen?
- In hoeverre kan de sanering gefaseerd worden aangepakt uit het oogpunt van risico's

voor mens en milieu, bedrijfseconomische gevolgen en inpassing in nieuw- of verbouwplannen?

- Is partiële sanering mogelijk, waarbij voor verschillende delen van het terrein een andere aanpak wordt gevolgd?
- Hoe wordt in- en extern gekommuniceerd over de aanwezigheid van verontreiniging op het terrein en de maatregelen, die men ervoor wil nemen?
- Wanneer en hoe wordt het overleg met de overheid gestart?

Een voorbeeld

Een metaalverwerkend bedrijf is van plan de productiehoeveelheid uit te breiden. Op de geplande locatie wordt vervuiling van de bodem vermoed. Om te voorkomen dat zich bij de bouw van de hal ongewenste situaties voordoen, wordt DHV om advies gevraagd.

In het eerste overleg tussen het bedrijf en DHV blijkt, dat het bedrijf het bodembeheer op het bedrijfsterrein actief ter hand wil nemen. Bij de uitbreiding van de hal wil het bedrijf een aantal bodembeschermende maatregelen nemen. Over de vervuilingssituatie op het terrein is het volgende bekend:

- Op een deel van het toekomstige bouwterrein is een verontreiniging met olie aanwezig.
- Die bodem ter hoogte van de voormalige afwateringssloten op het terrein is vermoedelijk verontreinigd met enkele metalen.
- Er zijn verschillende deellokaties aan te wijzen met elk hun eigen potentiële verontreiniging.

Op basis van deze gegevens wordt DHV verzocht een plan van aanpak op te stellen. In het schema 'bedrijfspecifiek stappenplan' is weergegeven hoe het plan in deze situatie is toegepast.

In het stappenplan is de risico benadering als uitgangspunt genomen. Allereerst zijn de feitelijke risico's voor milieu en volksgezondheid vastgesteld. Op het terrein van het metaalverwerkende bedrijf worden de volgende feitelijke risico's gesignaleerd:

1. Verspreiding van verontreinigende stoffen via het grondwater richting drinkwaterwinning
2. Contactmogelijkheid met de verontreinigde bodem bij graafwerkzaamheden.

Fasering

Op basis van deze risico's is de noodzaak tot en de wijze van sanering van grond en grondwater bepaald. Voor het verwijderen van de verontreinigde grond op de bouwlocatie worden beschermende maatregelen voorgeschreven. Door tevens het vervuilde grondwater te saneren zijn de onaanvaardbare risico's geëlimineerd. Een deel van de vervuilde grond is aanwezig onder de huidige bebouwing. Hierdoor vindt enige nalevering naar het grondwater plaats. In verband met een toekomstige herinrichting van het terrein wordt besloten dit deel van de verontreiniging niet te verwijderen. Wel worden beheersmaatregelen getroffen, in afwachting van de definitieve sanering tijdens de herinrichting.

Op deze wijze is het huidige gebruik van het bedrijfsterrein gewaarborgd en ondervindt het omringende milieu geen nadeel. Wanneer de meer en minder urgente risico's bekend zijn kan de sanering gefaseerd worden aangepakt. Zo worden saneringsmaatregelen optimaal afgestemd op de bedrijfsactiviteiten, nieuwbouw- en herinrichtingsplannen etc.

Onderling vertrouwen

DHV heeft het stappenplan inmiddels voor vele bedrijven en ook gemeenten toegepast. Een belangrijke voorwaarde voor het slagen van deze benadering is het onderlinge vertrouwen tussen overheid, industrie en adviseurs. In specifieke gevallen moet de mogelijkheid aanwezig zijn af te wijken van het uitgangspunt multifunctionaliteit. Dat verlangt een flexibele opstelling. Gezien de aanwezigheid van een stappenplan, waarin de bodemverontreinigingsproblematiek van het bedrijf integraal aan de orde wordt gesteld, is een flexibele houding op deelaspekten ook meer te verwachten. De discussie over deelaspekten, die momenteel vaak de overhand heeft, kan in het bredere kader achterwege blijven, zodat we ons op de essentie van de oplossing kunnen richten.

Met een positieve houding en vertrouwen in de bereidheid de klus te klaren kan enerzijds het beschikbare budget verhoogd worden door een grotere participatie van de industrie en anderzijds kunnen de beschikbare middelen op een effectievere manier worden ingezet.